

Wojciech Tomaszewski: Warszawskie edytorstwo muzyczne w latach 1772-1865. – Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1992. – s. 352 / Z dziejów kultury czytelnictwa w Polsce; t. 5.

Książka Wojciecha Tomaszewskiego, która pojawiła się ostatnio na rynku wydawniczym, zasługuje na uwagę co najmniej z dwóch powodów. Jest to już piąta pozycja z serii „Z dziejów kultury czytelnictwa w Polsce” wydawanej, pod redakcją Janusza Kosteckiego, przez Bibliotekę Narodową. Seria ta niewątpliwie wzbogaca polskie piśmiennictwo dotyczące historii czytelnictwa. Jednocześnie monografia W. Tomaszewskiego, podejmująca problem warszawskiego edytorstwa muzycznego w latach 1772-1865, jak dotąd fragmentarycznie i przyczynkarsko poznanego, uzupełnia lukę w tym zakresie¹.

Omawiana praca poświęcona została warszawskiemu edytorstwu muzycznemu, stanowiącemu – jak twierdzi autor – 80–90% tego typu druków wydanych na ziemiach polskich. Warszawa była też głównym ośrodkiem wydawania nut w Królestwie Polskim, tylko w niewielkim stopniu uzupełnianym (szczególnie w latach po powstaniu listopadowym) przez produkcję zakładów m. in. w Kaliszu, Lublinie i Kielcach.

Przyjęte cezury (1772-1865) obejmują rozległy i urozmaicony okres w dziejach Warszawy. Cezura wiąże się z pojawieniem pierwszych znanych druków muzycznych, które wyszły z drukarni Jana Engla. Data końcowa łączy się z powstaniem styczniowym, a raczej z jego zakończeniem. Jednocześnie, jak zwraca uwagę sam autor, nie sposób pominąć w periodyzacji tej epoki cezur politycznych, tak wyraźnie oddziałujących na życie kulturalne i wydawnicze kraju.

Podstawę źródłową stanowią druki muzyczne, o których informacje zebrano głównie na podstawie ogłoszeń publikowanych w ówczesnych czasopismach. Efekty tych poszukiwań jeszcze raz podkreślają rolę XIX-wiecznej prasy, jako istotnego źródła dla badań księgoznawczych². Uzupełnienie stanowiły katalogi księgarskie i wydawnicze oraz zachowane w zbiorach bibliotecznych egzemplarze nut i częściowo archiwalia. Bogactwo zebranego materiału spowodowało opracowanie odrębnej bibliografii druków muzycznych³.

Zebrane źródła umożliwiły wyjaśnienie wielu problemów z dziejów kultury muzycznej. W części pierwszej omawianego studium, złożonego z dziewięciu rozdziałów, autor przedstawia warunki produkcji określone przez sytuację polityczną i ekonomiczną oraz rozmaite formy kultury muzycznej.

Kolejne rozdziały poświęcone zostały rozwojowi edytorstwa muzycznego, koncentrując się na ukazaniu działalności firm wydających interesujące autora druki. Na wielkość i jakość pojawiających się druków nutowych miała wpływ działalność zakładów, których typologię przedstawiono w rozdziale trzecim oraz związane z tym możliwości techniczne oraz organizacja i struktura produkcji wydawniczej. Zagadnienia te stanowią treść czwartego i piątego rozdziału.

Kolejne części monografii poświęcono charakterystyce wydawanych druków muzycznych, dzieląc je na druki zwarte i ciągłe. Sklasyfikowano je również ze względu na strukturę tekstu

¹ Obszerne omówienie stanu badań znajduje się w omawianej monografii. Ponadto W. Tomaszewski. *Struktura warszawskiego edytorstwa muzycznego w latach 1772–1865*. W: *Institucje – publiczność – sytuacje lektury. Studia z historii czytelnictwa*, pod red. J. Kosteckiego. T. 1. Warszawa 1989, s. 39–67. Id. *Warszawskie edytorstwo muzyczne w latach 1851–1865. Nakładcy – drukarze – repertuar wydawniczy*. W: *Ibidem*. T. 2, Warszawa 1990, s. 87–126; Id., *Informacja wydawniczo-księgarska o warszawskich drukach muzycznych w latach 1772–1865*. W: *ibidem*. T. 3. Warszawa 1991, s. 41–73.

² E. Ślódzowska. *Czasopisma pierwszej połowy XIX w. jako źródło do badań księgoznawczych*. „Studia o Książce”. T. 15. 1985, s. 53–68.

³ W. Tomaszewski. *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801–1850*. Warszawa 1992.

i omówiono ich cechy wydawnicze. Oddzielny obszerny rozdział poświęcono repertuarowi czyli prezentacji oferty wydawniczej skierowanej do odbiorców – głównie indywidualnych amatorów muzyki.

Pracę zamykają rozdziały poświęcone problemom funkcjonowania informacji o drukach muzycznych i jej obiegu. Podobnie jak w przypadku innych wydawnictw z XIX w., dużą rolę informacyjną odgrywały ogłoszenia prasowe, katalogi księgarskie, prospekty, reklamy na okładkach nut i pierwsze wydawnictwa o charakterze bibliografii. Wśród instytucji zapewniających obieg druków muzycznych, do ważniejszych należały księgarnie, a zwłaszcza niezbyt liczne nakładowo-sortymentowe księgarnie muzyczne. W omawianej epoce pojawiały się ponadto wypożyczalnie nut. Główny czas ich aktywności przypada na okres międzypowstaniowy. Po efemerycznej wypożyczalni Ludwika Letronne w 1821 r., dopiero lata czterdzieste przyniosły rozkwit tego rodzaju placówek, z reguły związanych z księgarniami nakładowo-sortymentowymi.

Uzupełnienie monografii stanowią aneksy zawierające: wykaz warszawskich nakładców i wykaz druków muzycznych ciągłych, wydanych w Warszawie w latach 1772-1865, ilustracje i indeks. Odrębne ważne uzupełnienie stanowi, wspomniana już, obszerna bibliografia druków muzycznych.

Przedstawione studium możliwie szeroko prezentuje pojęty temat. Rozległość podjętej problematyki badawczej pozwoliła na wieloaspektowe ukazanie struktury i funkcjonowania warszawskiego edytorstwa muzycznego.

Anna Dymmel

Instytucje – publiczność – sytuacje lektury: studia z historii czytelnictwa / pod red. J. Kosteckiego. T. 3. – Warszawa: Biblioteka Narodowa, IKiCz, 1991. – 287 s.

Polskie piśmiennictwo z zakresu historii czytelnictwa wzbogaciło się o kolejny, tj. trzeci, tom pracy zbiorowej pt. *Instytucje – publiczność – sytuacje lektury*. Siedem artykułów, w głównej mierze autorstwa pracowników Zakładu Badania Historii Czytelnictwa Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, obejmuje okres od utraty niepodległości (a nawet sięga czasów pierwszego rozbioru) aż do czasów II wojny światowej. Zaprezentowane badania koncentrują się na funkcjonowaniu książki głównie w obrębie ziem Królestwa Polskiego. Jeden tylko szkic dotyczy obszaru Galicji.

Artykuł Elżbiety Słodkowskiej pt. *Informacja o bieżącej produkcji wydawniczej na początku XIX w. (do 1830 r.)*, analogicznie do innych publikacji autorki, dotyczy zagadnień produkcji wydawniczej. Tym razem E. Słodkowska skoncentrowała się na problemie informacji o powstających publikacjach, tj. pierwszych inicjatywach w zakresie bibliografii bieżącej, roli czasopism recenzyjnych oraz ogłoszeniach o nowych wydawnictwach na łamach periodyków.

Podobny problem, ale w odniesieniu do druków muzycznych, podjął Wojciech Tomaszewski w artykule pt. *Informacja wydawniczo-księgarska o warszawskich drukach muzycznych w latach 1772-1865*. Podobnie jak E. Słodkowska, autor wskazuje na rolę prasy jako ważnego kanału przekazywania informacji o nowych publikacjach. W. Tomaszewski wyróżnił i omówił następujące typy ogłoszeń: anonse prasowe, katalogi księgarskie, prospekty, zawiadomienia na okładkach nut, ogłoszenia recenzyjne oraz pierwsze spisy zbliżone do bibliografii bieżącej. Poza prezentacją materiału źródłowego autor starał się wskazać na ewolucję form informacji o drukach muzycznych. Obydwa artykuły jeszcze raz wskazują na ważną rolę czasopism jako źródeł do poznania funkcjonowania książki w I poł. XIX w.¹

¹ E. Słodkowska. *Problemy księgoznawcze w Polsce XIX w.* Warszawa 1973.